

რელიგიური პლურალიზმის ინტერპრეტაციისათვის პოსტსოციალისტურ რუსთავეში

შესავალი

სოციალისტური რუსთავი დაპროექტდა, როგორც სამაგალიტო მუშათა ქალაქი, სადაც ეკლესიისა და რელიგიისათვის ადგილი აღარ უნდა დარჩენილიყო. კომუნისტებმა ცარიელ ადგილზე გაშენებულ ქალაქს საგულისხმო ადგილი მოუძებნეს საქართველოს ისტორიაში. საბჭოთა ურბანულმა ნარატივებმა რუსთავი საქართველოს შუა საუკუნეების ისტორიული მოვლენების ცენტრში მოაქცია და ქართული საბჭოთა ნაციონალიზმის წყაროდაც აქცია. XII საუკუნის ქართველი პოეტის შოთა რუსთაველის დაკავშირება რუსთავეთან, მისი ნაციონალური მნიშვნელობის გარანტი გახდა. ამის პარალელურად ქალაქის სოციალისტურ პროფილს მისი მოსახლეობის მულტიკულტურულობა უზრუნველყოფდა (ქამუშაძე 2014, 2017).

ქალაქის ნაციონალური და ინტერნაციონალური სახე, თავისებურად გულისხმობდა ლატენტურ ბრძოლას რელიგიურობასა და საბჭოთა ათეიზმს შორის. კომუნისტების მიერ შემოთავაზებული ქალაქის ნაციონალური სახე გახდა საფუძველი და შესაძლებლობა რუსთაველებს ეფიქრათ ქალაქში პირველი ეკლესიის მშენებლობაზე, ჯერ კიდევ საბჭოთა კავშირის დაშლამდე (მუმლაძე, 1991). თანამედროვე რუსთავის ქალაქგეგმარებაში ეკლესიებისა და ჯვრებისათვის ადგილის მოძიება არ გამხდარა რთული საქმე. მართმადიდებლური სიმბოლოების გამოჩენა ქუჩებში და მათი აღქმა პირდაპირ კავშირში უნდა იყოს ქალაქის საბჭოთა ნაციონალური ნარატივების ინტერპრეტაციასთან. რუსთავის კონტექსტში მართმადიდებლური ტაძრების მშენებლობა შეიძლება კონცეპტუალიზდეს როგორც „აღმშენებლობა“, დაკარგული ისტორიული რეალობის აღდგენა/ალორძინება. განსხვავებულ ვითარებაში აღმოჩნდნენ სხვა კონფესიები. მათი ხილვადობა და რეპრეზენტაცია ქალაქის ურბანულ გარემოში გარკვეული სახის

წინააღმდეგობებსა და სირთულეებს დაუკავშირდა, რადგან მათი გამოცდილება არ იყო დაკავშირებული ქალაქის „ისტორიულ“ წარსულთან (ლომთათიძე, 1975). ახალ ეპოქაში გამოჩენილი რელიგიური ჯგუფები აღქმული იქნა, როგორც მთავრი რელიგიური ერთობისათვის საფრთხე. რუსთავს, პოსტსოციალისტურ ეპოქაში დასამტკიცებელი ჰქონდა საერთო ქართული საზოგადოებისათვის საკუთარი მნიშვნელობა, რომელიც საბჭოთა ეპოქაში უღაო იყო. ამ საქმეში მთავარ რესურსად სწორედ მართლმადიდებლური ტაძრების მშენებლობა და რელიგიურობის დემონსტრირება იქცა.

სტატიაში საუბარი იქნება ქალაქ რუსთავში პირველი მართლმადიდებლური ეკლესიის მშენებლობის შესახებ, რომელსაც საფუძველი გვიან სოციალისტურ პერიოდში ჩაეყარა. საინტერესოა, თუ როგორ გახდა შესაძლებელი საბჭოთა კავშირის დაშლამდე გადარწმუნების მიღება ქალაქ რუსთავში აშენებულიყო პირველი ქრისტიანული ეკლესია; ასევე განხილვის საგანი იქნება პოსტსაბჭოთა პერიოდის რუსთავში მზარდი ინტერესი მართლმადიდებლური ტაძრების მშენებლობის მიმართ; საუბარი იქნება მართლმადიდებლური ეკლესიების მნიშვნელობასა და მათ როლზე რუსთავის ურბანულ სივრცეში, აშენებული და მშენებარე ეკლესიების სახელდებასა და ისტორიაზე, რომლებიც თავისებურად ეწერებიან რუსთავის ურბანული ნარატივების ტექსტურაში. აქვე, ვეცდები გავარკვიო თუ როგორ აისახა ქალაქის ინტერკულტურული სახე, რუსთავში რელიგიური პლურალიზმისადმი დამოკიდებულებაზე. ამ კონტექსტში დაისმის საკითხი თუ რატომ არ ეძლეოდა საშუალება ხუთი წლის მანძილზე კათოლიკე ქრისტიანებს აშენებინათ ტაძარი ქალაქ რუსთავში? რას ეფუძნებოდა წარმოებული სამართლებრივი დავა?

ნაშრომში წარმოდგენილი დასკვნები, კვლევის სხვადასხვა მეთოდით მოპოვებულ მასალას ეფუძნება. მათ შორის ამოსავალს ეთნოგრაფიული ველი წარმოადგენს. საკითხების ფართე პერსპექტივიდან წარმოსაჩენად გამოყენებულია ლიტერატურული წყაროები და დისკურს-ანალიზი. კონცეპტი „რელიგიური პლურალიზმი“ ლოკალურ, პოსტსოციალისტურ კონტექსტში განიხილება, სადაც მოვლენის ფორმალური და ფაქტობრივი

გაგება მნიშვნელოვნად განსხვავდება.

რუსთავის ურბანული გარემო და ქალაქში რელიგიური ნაგებობების ტოპოგრაფია ზუსტად ასახავს იმ წინააღმდეგობას, რომელიც საბჭოთა ათეისტურ/სეკულარული წყობის მოშლის შემდგომ გაღრმავდა და შეიძლება ითქვას, რომ დღემდე გრძელდება. ბრძოლა რელიგიური სივრცეებისათვის საინტერესოდ ერწყმის ქალაქის საბჭოთა გენეზისის გააზრებას, რომელიც წარმოადგენს ისტორიული ქალაქის აღორძინების ნარატივს, ინტერნაციონალური პროფილით. კომუნისტების მიერ შექმნილი ქალაქის ეს ორი წინააღმდეგობრივი სახე დღეს რელიგიური ფორმებში თავისებურად ვლინდება და ახალი იდენტობებისათვის ძიების ხასიათს ასახავს (ქამუშაძე 2017). ყველაფერთად ერთად, რელიგიური ნაგებობების მშენებლობა, ბრძოლა ურბანული სივრცეში დამკვიდრებისათვის, ახლო წარსულზე რეფლექსიისა და მისი გააზრების განსხვავებულ შეიძლებლობებს გვთავაზობს.

ქალაქი და რელიგია

მიუხედავად იმისა, რომ ზოგადად, რელიგიების წარმოშობა და გავრცელება დიდწილად სწორედ ქალაქებთანაა დაკავშირებული, ამის აღიარებას მაინც დიდი დრო დასჭირდა (Casanova 2013). ამ პროცესის ნაწილს წარმოადგენს სეკულარიზმთან დაკავშირებული კონცეპტების რევიზიაც. სეკულარიზაციის თეორიის მიხედვით მოდერნულობის ზრდის პარალელურად უნდა მომხდარიყო რელიგიის მნიშვნელობის შემცირება. ბოლო რამდენიმე ათწლეულის მანძილზე მსოფლიოში, მათ შორის ქალაქებში, განვითარებულმა მოვლენებმა, განსხვავებული რეალობა წარმოაჩინა, რამაც თეორიული მოდელების ინტერპრეტაციებისა და რეფორმულირების საჭიროება დააყენა დღის წესრიგში. მოდერნულობის „მრავლობითობის“ აღიარებიდან გამომდინარე პიტერ ბერგერმა შემოგვთავაზა არსებული ვითარების მისეული ხედვა, რაც რელიგიური პლურალიზმისა და მის ორგვარ გაგებაში გამოიხატა. ერთ შემთხვევაში ესაა რელიგიური და სეკულარული ინსტიტუტების თანაარსებობის დაშვება, ხოლო, მეორე შემთხვევაში კი, საერთო, საზიარო სივრცის შესაძლებლობის აღიარება

განსხვავებული რელიგიური მსოფლმხედველობებისათვის (Berg-er 2014). რელიგიური პლურალიზმის ბერგერისეული გაგება საინტერესოდ წარმოაჩენს საქართველოსა და კერძოდ რუსთავში არსებულ რეალობას.

რელიგიური პლურალიზმის დაშვება ქმნის ურბანულ სივრცეში კონფლიქტის შესაძლებლობასა და შემდგომი რეაგირების მექანიზმების შექმნის აუცილებლობას. საქართველოს რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს სტრატეგიული განვითარების დოკუმენტში სიტყვა „პლურალიზმი“ ორგვარი კონტექსტით გვხვდება. ერთ შემთხვევაში საუბარია რელიგიურ კონფლიქტზე, როგორც პლურალიზმის დამაზიანებელზე და მის პრევენციაზე. ხოლო მეორე შემთხვევაში საუბარია რელიგიურ უმცირესობებზე, როგორც პლურალისტური საზოგადოების საფუძველზე. ორივე შემთხვევაში პლურალიზმი განიხილება ღირებულებად, რომელსაც გაფრთხილება და დაცვა სჭირდება (რელიგიის სააგენტოს სტრატეგიული დოკუმენტი 2015). როგორც აღინიშნა, ქალაქებში არსებული რელიგიური მრავალფეროვნება ქმნის კონფლიქტის შესაძლებლობას. ვინაიდან საზოგადოება კონფლიქტის მდგომარებაში მუდმივად ვერ იცხოვრებს, შესაბამისად, უნდა შემუშავდეს მისი თავიდან არიდების, მართვისა და მოგვარების მექანიზმები (Beking, Schwenk, Steets 2018, 7). რუსთავში არსებული ვითარება თავისებურად გამოხატავს მიმართებებს რელიგიურ ჯგუფებსა და სახელმწიფო ინსტიტუტებს შორის, რომლებიც რელიგიურ ჯგუფთა თანაარსებობისა და ბალანსის დაცვის გზების ძიებაშია. აღსანიშნავია, რომ არსებული ბალანსი, ამ დრომდე რელიგიური უმცირესობების ინტერესების შეზღუდვის ხარჯზე ხდება, რაც რელიგიური პლურალიზმის გაგების განსხვავებულ ინტერპრეტაციებს გვთავაზობს როგორც ფორმალურ-პოლიტიკურ, ისე, მისი პრაქტიკულად რეალიზების დონეებზე.

რუსთავში რელიგიური კონკურენციისა და კონფესიური პლურალიზმის თავისებურებაზე მსჯელობისათვის ავირჩიე ქალაქის ურბანული სივრცე და რელიგიურობის მატერიალური გამოვლინება, რელიგიური ნაგებობები, რომელებიც ვიზუალური

მახასიათებლებით სიმბოლური ძალაუფლების დისკურებს ქმნიან:

„ობიექტები, ხატებად გარდაიქმნებიან მაშინ, როცა ფიზიკური ძალა კი არა სიმბოლური ძალაუფლება გააჩნიათ. აქტორების მიერ ხატების მნიშვნელობის გაცნობიერება ხდება არამხოლოდ მისი გაგებითა და შეფასებით, არამედ მისი ემოციური და ესთეტიური აღქმითაც (Knott, Krech, Meyer 2016).

რელიგიური ნაგებობებისადმი ინტერესს ქმნის არა მხოლოდ მათი საგულისხმო ფორმა და შინაარსი, არამედ მათი აღქმის თავისებურებაც. ქალაქის სივრცეში არსებული რელიგიური ობიექტები ახალ პრაქტიკებთან ერთად, იდენტობების ფორმირებასა და ძალაუფლებისათვის ბრძოლის ინსტრუმენტებსაც აყალიბებს. ამდენად რელიგიური ობიექტები იქცევიან „ხატებად“, რომლებიც ქალაქში ახალ წესრიგსა და იერარქიას ემსახურებიან.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ რელიგიურობისკენ მკვეთრი შემობრუნება საგრძნობია მთელი ქვეყნის მასშტაბით, რაც ძირითადად ახალი რელიგიური ობიექტების მშენებლობაში, ძველის აღდგენასა თუ სხვადასხვა შენობების გადაკეთებაში გამოიხატება. ქალაქის ურბანული გარემო გახდა რელიგიურობის დემონსტრირების აქტუალური სივრცე. კიდევ ერთი რეალობა რაც საბჭოთა სისტემის რღვევის შემდგომ გამოჩნდა იყო ახალი, განსხვავებული რელიგიური ჯგუფები, რომლებიც რთულ კონკურენციაში ჩაებნენ და აქტიურად დაიწყეს საკუთარი ადგილის ძიება პოსტათეისტურ/სეკულარულ სივრცეში. დღეისათვის რუსთავში გვხვდება მუსლიმური თემი, ლათინ კათოლიკე მორწმუნეთა ჯგუფი, ლუთერანული ეკლესია, სახარების რწმენის სამლოცველო სახლი, ბაპტისტურ-ევანგელისტური თემი და იეჰოვას მოწმეთა სამეფო დარბაზი და სხვა რელიგიური მრწამსის ადამიანები, რომლებსაც ჯგუფის დონეზე არ განუცხადებიათ ქალაქის მასშტაბით რაიმე სახის სივრცეზე პრეტენზია. სტატიაში მხოლოდ ლათინ კათოლიკეთა ქალაქში დამკვიდრების შემთხვევას შევხვები. მათი მცდელობა, ხანგრძლივი წინააღდეგობის მიუხედავად წარმატებით დასრულდა, მიიღეს რა რუსთავში ეკლესიის მშენებლობის ნებართვა (ლოლაძე 2018). საგულისხმოა, რომ მოცემულ შემთხვევაში საუბარია საქართველოსთვის

ტრადიციულად აღიარებულ რელიგიურ ჯგუფზე (ხუციშვილი, 2004), თუმცა ამის მიუხედავად მისთვის რუსთავის ურბანულ გარემოში დამკვიდრება რთული და წინააღმდეგობრივი აღმოჩნდა. რელიგიური კონკურენციის სიმწვავე, დაპირისპირება და თანაარსებობის ფორმების ძიება საინტერესოდ ვლინდება ურბანულ გარემოში, სადაც რელიგიურ სიმბოლოებს საკრალური დატვირთვის გარდა ნაციონალური და პოლიტიკური მნიშვნელობებიც გააჩნიათ. ასეთად შეიძლება განვიხილოთ რუსთავის რელიგიური არქიტექტურა.

„არქიტექტურის ხარისხი, არაუბრალოდ გამოხატავს იმას რაც ისედაც არსებობს, არამედ ქმნის და გარდაქმნის იდენტობებს, შესაძლებელს ხდის და არღვევს გამოცდილებას, ქმნის, გარდაქმნის ან ანაწილებს საზოგადოებას - მოკლედ რომ ვთქვათ, ცვლის მას (Verkaaik 2011).

რუსთავში პირველი ეკლესიის მშენებლობა

განსაკუთრებულ მოვლენად პოსტსაბჭოთა რუსთავში პირველი ეკლესიის მშენებლობა იქცა. რუსთავში ეკლესიის მშენებლობა თუ აღდგენა ლოკალურ კონტექსტს გასცდა და საერთო ქართულ თუ პოსტსაბჭოთა მოვლენად იქცა. მიიჩნევა, რომ პოსტსაბჭოთა ქვეყნების მასშტაბით, რუსთავი აღმოჩნდა ის ქალაქი, სადაც საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდგომ ახალი ეკლესია აშენდა. დღეისათვის რუსთავში 23 მოქმედი და 10 მშენებარე მართლმადიდებლური ეკლესიაა წარმოდგენილი*. მართლმადიდებლურ ტაძრებს ქალაქის ურბანულ სივრცეში გამორჩეული ადგილი უჭირავთ, მათ ვხვდებით ქალაქის ნებისმიერ საიმიჯო რგოლსა თუ პუბლიკაციაში**. ასევე აღსანიშნავია ჯვრების დადგმა, რომელსაც ბიძგი ქალაქის მერმა მერაბ ტყემელაშვილმა მისცა, როდესაც იალლუჯის მთაზე უზარმაზარი რკინის ჯვრის კონსტრუქცია დადგა. ამას მოჰყვა რკინის ჯვრების ეზოებში მასიურად დადგმა***.

* საქართველოს საპატრიარქოს ოფიციალური ვებ-გვერდი: <https://patriarchate.ge/news/1608>

** https://www.youtube.com/watch?v=yrlRG09am-M&ab_channel=TRAVELWithUs

*** მერაბ ტყემელაშვილი, ქალაქ რუსთავის მერი 1996-2005 წლებში

რუსთავში რამდენიმე მართლმადიდებლური ტაძარი შეიძლება გამოვარჩიოთ: რუსთავის სიონი, ხარების ეკლესია და ვახტანგ გორგასლის სახელობის საკათედრო ტაძარი. რუსთავის საკათედრო ტაძარი გამოირჩევა მასშტაბებითა და გმირი მეფის, ვახტანგ გორგასლის სახელდებით, რომელიც ტიპური არაა ზოგად ქართული კონტექტისათვის. მებრძოლი მეფის სახელი განსაკუთრებულ დატვირთვას იძენს რუსთავისათვის, როგორც ქალაქის წარსულის ნაციონალური ინტერპრეტაციის მორიგი შესაძლებლობა (ქამუშაძე 2014). სიმბოლოებით გამოირჩევა რუსთავის პირველი მართმადიდებლური ტაძარი, რომელის მშენებლობაც საბჭოთა კავშირის დაშლამდე დაიწყო და ხარების სახელს ატარებს. სახელდებად ხარების არჩევა, ასევე სიმბოლოურ ხასიათს ატარებს, იგი ახალი ეპოქის მახარებელი უნდა გამხდარიყო. აღსანიშნავია ისიც, რომ მისი მშენებლობა სწორედ ნაეკლესიარზე გადამწყდა. ტაძრის ისტორია მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს რუსთავის რელიგიურობის ნარატივებში. სწორედ ის ქმნის კავშირებს, თანამედროვეობას, საბჭოთა წარსულსა და ისტორიულ გამოცდილებას შორის. ნაეკლესიარის V საუკუნით დათარიღება და ვახტანგ გორგასლის სახელი, ხარების ეკლესიას კომუნისტების მიერ ისტორიული ქალაქის აღორძინების ნარატივთან აკავშირებს. რუსთავში პირველი ტაძრის მშენებლობის მნიშვნელობის წარმოჩენა რუსთავის კულტურული საზოგადოებისათვის საპასუხისმგებლო საქმედ იქცა. ამ ფაქტის განსაკუთრებულობაზე ხაზგასმას ვხვდებით რუსთავის, როგორც სამღვდლო პირებისგან, ისე ფართო დაინტერესებული საზოგადოების მხრიდანაც (სანაია, მოსიაშვილი 2018).

რაც შეეხება რუსთავის სიონს, მას კიდევ უფრო, გამორჩეული ადგილი უჭირავს ქალაქის ურბანულ სივრცეში, როგორც ვიზუალური თვალსაზრისით, ისე შინაარსითა და ფორმებით. რუსთავის სიონი ახალი რუსთავის ცენტრალურ ადგილას მდებარეობს და მრევლის სიმრავლით გამოირჩევა. დღესასწაულებზე, ტაძარი მლოცველებს ვერ იტევს და მათი დიდი ნაწილი ეზოდან უერთდება საზეიმო წირვა-ლოცვას.

ჟურნალ „ამბიონში“ ვკითხულობთ: „როდესაც უნმიდესმა

ილია II-მ რუსთავის სიონი მოიხილა, ქადაგებაში 4-ჯერ წარმოთქვა: „*მე ვნახე საოცრება*“...“ (სუბელიანი 2013).

აღნიშნული დამოკიდებულება, რუსთავის სიონის მშენებლობის ტექნოლოგიასა და მისი ისტორიულობის სიმბოლოლობის წარმოჩენას უკავშირდება. ტაძარი აშენდა ტრადიციული საშუალებების, მხოლოდ ქვისა და კირის გამოყენებით, ბეტონისა და არმატურის გარეშე. მშენებლობისათვის სპეციალურად აღადგინეს ტაძრების მშენებლობის ისტორიული გამოცდილება. სამშენებლო მასალად იყენებდნენ კვერცხსაც, რომელის ნაწილს ქალაქის მოსახლეობა სწირავდა (მთხრობელი 2020: 1). მთავარი არქიტექტორის, მამა ბესარიონის თქმით: „*ძალზე საშური საქმე გახლდათ, რომ დროში არ დაკარგულიყო და აღდგენილიყო ტაძართმშენებლობის მრავალსაუკუნოვანი ქართული ტრადიცია*“. სიონის ტაძრის მშენებლობა თითქმის 10 წელი გრძელდებოდა, რადგან არქიტექტორებსა და მშენებლებს უხდებოდათ ძველი სამშენებლო მასალისა და მათი მომზადების წესების შესწავლა. გარდა სამშენებლო მასალისა და ტექნოლოგიისა ტაძრის მშენებლობაში გამოყენებულია ყველა ცნობილი ქართული ხუროთმოძღვრული ძეგლის ორნამენტული ფრაგმენტი და რელიეფები. შეიძლება ითქვას, რომ რუსთავის სიონი ქართული ტრადიციული ხუროთმოძღვრების ეკლექტურ ერთიანობას წარმოადგენს, მასში გაერთიანებულია ყველა ცნობილი საეკლესიო ძეგლის ორნამენტული სტილი თუ სივრცის განაწილების ფორმა.* ამგვარად რუსთავის სიონმა გააერთიანა ტრადიციული საეკლესიო არქიტექტურის ყველა გამორჩეული მიგნება და ისტორიის განხორციელების მაგალითად იქცა ისტორიის მაძიებელ ქალაქში.

საინტერესო და საგულისხმოა თუ როგორ იქმნება პოსტ-სოციალისტურ რუსთავში რელიგიურობის რეპრეზენტაცია და როგორ ხდება მისი ნარატივებში ასახვა. რუსთავში პირველი ეკლესიის მშენებლობას ცალკე, ნაშრომი „ჩვენთან არს ღმერთი“, რუსთავის მწერალთა კავშირის თავმჯდომარემ, კარპე მუმლაძემ მიუძღვნა. წიგნის შესავალ ნაწილში ვკითხულობთ:

* სიონის ტაძრის მშენებლობამ 2012 წელს იტალიაში გამართულ მსოფლიო არქიტექტურის გამოფენაზე გრანპრი დაიმსახურა

„ნიგნი მოგვითხრობს ღვთისმოსავი ადამიანისა და 724-წლოვანი წყვეტილობის შემდეგ რუსთავეში მღვდელმსახურების აღდგენის შესახებ“ (მუმლაძე 1991, 3).

საგულისხმო დეტალი ისაა, რომ ზოგადად რუსთავის კონტექსტში ძირითადი ფორმა ახალი მოვლენის საპრეზენტაციოდ გამოცდილების „გაგრძელება“ და „აღდგენა“ არჩეული. ავტორის ხარჯებით დასტამბული ნიგნი, ემოციური ელემენტებითაცაა დატვირთული, ნიგნის სათაურიდან დაწყებული, გარდაცვლილი მეუღლისადმი მიძღვნილ დამთავრებული. ავტორის მიერ შემოთავაზებული განსხვავებული ტექსტი, მისი მხრიდან ერთგვარ აღსარებას მოგვაგონებს კომუნისტი კაცისა, რომელმაც კათარზისი განიცადა. იგი შესავალ ნაწილშივე უბოდიშებს მკითხველს „ღმერთსა და ღვთისმშობელზე“ საუბრისას თუ რაიმე ისე ვერ თქვა ან გაიაზრა, შესაბამისად, თუ რაიმე მისდაუნებურად შესცოდა, იმედს იტოვებს რომ მიეტყვება. წარმოდგენილი თემატიკისადმი ავტორის ავტორეფლექსია საინტერესოდ ვითარდება ტექსტში. იგი საკუთარ თავზე საუბრობს, როგორც ყოფილ კომუნისტზე, რომელიც, სხვა კომუნისტების მსგავსად, ეკლესიაზე ვერც იოცნებებდა, რომ მათი რელიგიურობა საჯარო სივრციდან კერძოში იყო განდევნილი და ჩამალული. თუმცა, მისივე თქმით დადგა დრო, შეიცვალა ვითარება და დაიწყო რაღაც ახალი, რამაც საბოლოოდ ქრისტეს ტაძრის აღდგენამდე მიგვიყვანა. მისივე თქმით, ყველაფერი დაიწყო საქართველოში რუსთაველის საზოგადოების დაარსებით. ბუნებრივია, რუსთაველის საზოგადოების ხსენება ახალი დროის კონტექსტში შემთხვევითი არ უნდა იყოს.

„და აი, ახალმა დრომ, ახალმა ვითარებამ, გარდაქმნის ეპოქამ ისევ მოითხოვა რუსთაველის საზოგადოება, მაგრამ ახალი წესდება-პროგრამით“ (მუმლაძე 1991, 4).

რუსთაველის საზოგადოების შექმნა მაშინ, როცა ჯერ კიდევ არსებობს საბჭოთა კავშირი, საბუთდება იმ არგუმენტით, რომ პარტიას ვინრო კალსობრივი თვალსაწიერის გამო არ შეეძლო საზოგადოებრივი მოთხოვნისთვის სრულად ეპასუხა. ამის შემდგომ ავტორი საუბრობს ქართველობისა და ქრისტეს ჯვარცმის იგივეობაზე, რომ სწორედ ჯვარმა გადაარჩინა საქართველო და მი-

სივე იმედი უნდა გვეკონდეს მომავალშიც. მისი თქმით, მართალია, რუსთავეში ეკლესია არ ჰქონიათ, მაგრამ იგი ყოვეთვის ახსენებდათ თავს ქალაქს, განსაკუთრებით ახალი რუსთავის მშენებლობის პროცესში, როდესაც სამშენებლო სამუშაოებს არქეოლოგიური გათხრები ახლდა. გათხრების პროცესში არაერთი ეკლესიის ნანგრევი უნახავთ და აღმოუჩინიათ ამ მიწაზე. ამის შესახებ იცოდა საზოგადოების ნაწილმა და დუმდნენ.

იგი იხსენებს რუსთავის დრამატული თეატრის დამაარსებლის, გიგა ლორთქიფანიძის, სიტყვებს:

„თეატრი კი დავაარსეთ, ის რა ქალაქია, სადაც თეატრი არაა! მაგრამ არც ისაა ნამდვილი ქალაქი, სადაც ეკლესია არაა!.. დიახ, ჩვენ ყველა ვგრძნობდით ამას, გაჩუმებულები ვიყავით“ (მუმლაძე 1991, 5).

სიჩუმე აღნიშნულ თემაზე რუსთაველის საზოგადოების რუსთავის ორგანიზაციის აქტიური მოქმედებით დაირღვა. რუსთავეში ეკლესიის მშენებლობას საფუძვლად ქალაქის ისტორიულ-კულტურული ძეგლების აღდგენა უნდა დასდებოდა, ამასთანავე, ინიციატივა ქარხნის მუშებისგან უნდა წამოსულიყო*. ამ პროცესის აქტიური მონაწილე წიგნის ავტორი დეტალურად მოგვითხრობს ამ საქმის „სასურველი სასრულისაკენ“ გადადგმული ნაბიჯის შესახებ. ეს პროცესები ძირითადად 1988-1989 წლებში მიმდინარეობს და მასში ჩართული იყო უწმინდესი და უნეტარესი, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს პატრიარქი ილია II. საბოლოოდ რუსთავეში პირველი ეკლესიის ასაგებად არქეოლოგიური დასაბუთება მომზადდა, რაც ტაძრის უბრალო მშენებლობის ნაცვლად მის აღდგენას ნიშნავდა. ისიც გასათვალისწინებელია, რომ ქალაქში ეკლესიის მშენებლობისათვის დაწყებული ბრძოლა ქართლის მეფის ვახტანგ გორგასლის, მიერ აშენებული ტაძრის აღდგენას

* რუსთავეში, პირველი მართმადიდებლური ტაძრის მშენებლობის საკითხი საინტერესოდ ერთვის ქვეყანაში კომუნიზმის დამარცხებასა და ეროვნული მოძრაობის გაძლიერების პროცესს. ამ საკითხზე, კარგე მუმლაძის ტექსტს აქვს პრეტენზია დოკუმენტურობაზე, თუმცა რუსთავეში არიან ადამიანები, რომლებიც გასხვავებულად ყვებიან ამ პროცესის შესახებ, როგორც ირკვევა ეროვნული მოძრაობის სხვადასხვა ჯგუფი დამოუკიდებლად ცდილობდა ქალაქში ეკლესიის მშენებლობის თაობაზე თანხმობის მიღებას. ამ თემაზე მესაუბრა ქალაქის მკვიდრი ლ.ბ., რომელმაც თავად შეადგინა ხელმომწერთა სია, რის საფუძველზე უნდა მიეღოთ ნებართვა ქალაქში ტაძრის მშენებლობის თაობაზე, თუმცა ეს სხვა ისტორიაა, რომელიც კარგე მუმლაძის ტექსტი არ ასახულა. აღნიშნული ნარატივების თავისებურ ბრძოლას წარმოადგენს საზოგადოებრივ აზრად დამკვიდრებისათვის.

გულისხმობდა. ამგვარად, სოციალისტურ მუშათა ქალაქში ეკლესიის მშენებლობის ისტორია ასევე საინტერესოდ ერთვის კომუნისტების ნარატივის ისტორიული ქალაქის აღდგენის შესახებ და ისიც საგულისხმოა, რომ ამ პროექტის რეალიზება რუსთაველის საზოგადოების მოღვაწეობას უკავშირდება. ვახტანგორგასალის დროინდელ ნაეკლესიარზე ხარების სახელობის ეკლესია აშენდა, რომლის სიმბოლურობაც მის პირველობაში და იმაში გამოიჭა, რომ ის იქცა მაცნედ, ხარებად ახალი დროისა, გადაქმნისა, რომელმაც რელიგია საჯარო სივრცეში გამოიტანა. საინტერესოა, რომ რუსთავეში მართლმადიდებლური ტაძრის გამორჩენა კომუნისტების მხარდაჭერითა და მათი ლეგიტიმაციის გზით მოხდა, რის მაგალითად კარზე მუშაობის ტექტი და ყიული შარტავას ამ პროცესში მონაწილეობაც გამოდგება (ლარიბაშვილი 2004). ამდენად კომუნისტების მიერ შემოთავაზებულ ქალაქის ნაციონალურ ნარატივზე მოსახლეობის უმრავლესობის მრწამსი, მართმადიდებლობა აღმოცენდა. ახალ დროში, ისტორიულად არსებულ და „აღდგენილ“ მართმადიდებლურ ტაძრებს სხვა რელიგიური ჯგუფების გამოჩენაც მოჰყვა. რელიგიური პლურალიზმისათვის საფუძველი, პოსტსოციალისტურ რუსთავეში ქალაქის ინტერნაციონალური ბუნება (ორმოცი ძმის ქალაქი) შეიძლება გამხდარიყო. თუმცა ქალაქის ამ ნარატივის ინსტრუმენტალიზებას შერჩევითად და განსაკუთრებულ შემხვევებში ვხვდებით. მაშინ როცა ჯერ კიდევ საბჭოთა კავშირის დაშლამდე დაწყებული პროცესი ქრისტიანული მართმადიდებელი ეკლესიების მშენებლობისა დღემდე გრძელდება, მას ქალაქის ლანდშაფტურ არქიტექტონიკაში საგრძნობი ადგილი უჭირავს და ნაციონალურ საკითხებთან არის გადაჯაჭვული.

რუსთავეში კათოლიკური ეკლესიის მშენებლობა

რომის კათოლიკურ ეკლესიასთან საქართველოს კავშირზე საუბარი, მისი არსებობის დღიდანვე არის შესაძლებელი. ქართული ეკლესიის განვითარების ნებისმიერ ეტაპზე ვხვდებით მის კათოლიკურ ცენტრთან ურთიერთობის ფაქტებს. საქართველოს მეფეთა უმრავლესობა უშუალო კონტაქტს ამყარებდა რომის

პაპთან. ამ ურთიერთობისა და კავშირის ამსახველი წერილები შემორჩენილია XIII საუკუნიდან. სწორედ ამ პერიოდიდან შეიძლება საუბარი საქართველოში კათოლიკური ეკლესიის არსებობის შესახებაც (ლალანიძე, 2008). ამავე ხანში ჩამოდიან საქართველოში ფრანგი კათოლიკე მისიონერები, რომელთა გავლენაზეც მიუთითებს, ახალციხის რაიონში ქართველი კათოლიკეების „ფრანგებად“ მოხსენიება. ქართველი კათოლიკეების საქმიანობაში გამორჩეული ადგილი ეკავა საგანმანათლებლო და საქველმოქმედო საქმიანობას. ასევე აღსანიშნავია მათი მისწრაფება და წვლილი საქართველოს ევროპასთან დაახლოების საქმეში.

ლათინ კათოლიკეთა რელიგიური თემი საგძნობლად დაზარალდა საბჭოთა ეპოქაში. საქართველოში არსებული 60 კათოლიკური ტაძრიდან საბჭოთა ეპოქაში მხოლოდ ერთი ტაძარი იყო მოქმედი, ისიც თბილისში. დღეისათვის საქართველოში დაახლოებით 50000 კათოლიკე მორწმუნე ფიქსირდება. საქართველოში, თბილისის გარდა, კათოლიკეები, ძირითადად სამხრეთ საქართველოში ცხოვრობენ, სწორედ აქედან მოხდა მათი ქალაქ რუსთავში ჩასახლება, მისი მშენებლობის სხვადასხვა ეტაპზე. რუსთავში კათოლიკე მესხების რაოდენობასა და მნიშვნელობაზე მიუთითებს „კათოლიკეთა უბნის“ შესაძლო არსებობა. მორწმუნე კათოლიკეთა მცირე ნაწილი, საბჭოთა ეპოქაში რელიგიურ რიტუალში მონაწილეობისათვის თბილისში დადიოდა (მთხრობელი 2020, 2). საბჭოთა ეპოქაში ქართველ კათოლიკეთა ხილვადობისა და მობილიზებისათვის საკმარისი საფუძველი არ არსებობდა, მათი ეთნიკურობის გათვალისწინებით, რელიგიურობაზე პრეტენზიას კი საბჭოთა ათეისტურ წყობაში ნაკლებად ან თითქმის არ გამოხატავნენ. ამის გათვალისწინებით ქართველი კათოლიკეები რუსთავის ინტენაციონალურ ოჯახში თავისებურად ეწერებოდნენ.

რუსთავის მოხსენიება მულტიეთნიკურ და მულტიკულტურულ კონტექსტში უცხო არაა თანამედროვე ქართული საზოგადოებისათვის. სკოლებისათვის დამხმარე სახელმძღვანელო „როგორ ვცხოვრობდით ერთად XX საუკუნეში საქართველოში“, ამის მაგალითად გამოდგება. ნაშრომი ავტორთა კოლექტივის მიერ პროექტის „ტოლერანტობის მშენებლობა საქართველოში

ისტორიის სწავლების გზით“ ფარგლებში მომზადდა. წიგნში რუსთავი წარმოდგენილია, როგორც ინტერნაციონალური საზოგადოების გამორჩეულად პოზიტიური მაგალითი. წიგნის ქვეთავი „რუსთავი – „ორმოცი ძმის“ ქალაქი“ სხვადასხვა ერის მშვიდობიანი თანაცხოვრების შესახებ მოგვითხრობს კონკრეტული მაგალითებით. ეს შემთხვევა, რა თქმა უნდა, იმის საილუსტაციოდ გამოდგება, თუ როგორ არის შესაძლებელი ისტორიის ინსტრუმენტალიზება და წარსულის ფაქტებიდან არჩევანის გაკეთება, როცა რაიმეზე მოთხოვნა ჩნდება. თუმცა, როგორც ეთნოგრაფიული დაკვირვებითა და ჩაღრმავებული ინეტრევიებიდან ირკვევა, ეს მოთხოვნა მოდის არა ქვემოდან, საზოგადოების მხრიდან, არამედ ზემოდან (მოთხრობელი, 2018:3). აღსანიშნავია, ისიც, რომ ხელისუფლების ინტერესი ამ თემებისა და მათი აქტუალიზებით, ასევე, გარკვეულწილად, საერთაშორისო პარტნიორების მიერაა ნაკარნახევი. ევროპულ პარტნიორებს, როგორც წესი, ბუნდოვანი წარმოდგენა აქვთ ლოკალურ კონტექსტებზე და ქვეყანასა და მის ხელისუფლებას მათთან მეგობრობის სანაცვლოდ საკუთარ, „თანამედროვე“ შეხედულებების გაზიარებას სთხოვენ, რაც მრავალფეროვნების, მულტიკულტურალიზმის, პლურალიზმისა და ტოლერანტობის, როგორც განსაკუთრებული ღირებულებების გამოყოფასა და დაფასებას გულისხმობს. ფაქტს, რომ მრავალფეროვნება ღირებულებად კი არა, გარკვეულ შემთხვევებში საფთხედ აღიქმება რუსთავის კონტექსტში, ერთი კონკრეტული გახმაურებული დავა ადასტურებს, რომელმაც საჯარო დისკურსიდან მოგვიანებით სასამართლოში გადაინაცვლა. სარჩელი რუსთავის სასამართლოში ლათინ კათოლიკეთა კავკასიის სამოციქულო ადმინისტრაციამ შეიტანა რუსთავის მერიის წინააღმდეგ, რომელმაც მას ქალაქში ეკლესიის მშენებლობის ნებართვა არ მისცა. „2013 წლის 16 აპრილიდან, „ლათინ კათოლიკეთა კავკასიის სამოციქულო ადმინისტრაცია“ უშედეგოდ ცდილობს, რუსთავში, მე-9 მიკრორაიონში, მის საკუთრებაში რეგისტრირებული მიწის ნაკვეთზე კათოლიკური ეკლესიის მშენებლობისათვის ნებართვისა და სანებართვო მონუმენტის მოპოვებას“ (ტაბულა 2015). რუსთავის

სასამართლომ განაჩენი კათოლიკების სასარგებლოდ გამოიტანა, თუმცა პრობლემა ამით არ გადაწყვეტილა. მათ ისევ მერიაში შეიტანეს განაცხადი ნებართვის ასაღებად მერიის არქიტექტურის სამსახური კი გადაწყვეტილებას ისევ ვერ იღებს. ამასთან დაკავშირებით, გაზეთ „რეზონანსში“ ვკითხულობთ:

„არქიტექტურის სამსახური ჩიხშია შესული, რადგან გენერალური განვითარების გეგმაში მინა განსაზღვრულია როგორც საცხოვრებელი ადგილი. ამიტომ კანონიერად ვერ ახერხებენ ამას და ვინაიდან ეს ძალიან ფაქიზი თემაა და ვინმემ შეიძლება ჩათვალოს, რომ დისკრედიტაციაა, ამიტომ მივიღეთ გადაწყვეტილება, საბოლოო გადაწყვეტილების მიიღებამდე გავგეგზავნა წერილი „რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოსთვის“ და მათთვის გვეთხოვა რეკომენდაცია“ (ღვედაშვილი 2015). საკითხი რომ მხოლოდ საკანონმდებლო ხასიათის დავას არ წარმოადგენს, გაზეთ „რეზონანსში“ გამოქვეყნებული რეპლიკიდანაც ჩანს: „კათოლიკური ეკლესიის მართლმადიდებელ ადვოკატს საკრებულოს დეპუტატები ეუბნებოდნენ, რომ დაუშვებელი იყო, მას კათოლიკური ეკლესიის ინტერესები დაეცვა“ (ღვედაშვილი 2015).

საგულისხმო საკითხია, თუ რას წარმოადგენს რელიგიური ჯგუფი, რომლის საჯარო სივრცეში დამკვიდრებას მკეთრი წინააღმდეგობა და უამრავი ბარიერი შეხვდა. სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, დღეს რუსთავში 150-მდე ოჯახი უნდა იყოს კათოლიკე. მათი უდიდესი უმრავლესობა სამხრეთ საქართველოდანაა და ეთნიკურად ქართველია. ისინი, რუსთავში, სხვა თანამოქალაქეების მსგავსად, ბედის საძიებლად ჩამოვიდნენ და მის მრავალფეროვნებას ქმნიდნენ. განსხვავებულობა, რომელიც არ ეფუძნებოდა ეთნიკურობას, საფრთხედ იქნა აღქმული და მანიპულაციის საგნად იქცა. როგორც რუსთავის არამკვიდრი აღნიშნავს, ბევრი კათოლიკე რუსთავში მართმადიდებლად მოინათლა, რადგან სხვადასხვა ტიპის ზენოლას ველარ გაუძლო. (მთხრობელი 2020, 2) შესაბამისად კათოლიკური ეკლესიის მონინააღმდეგეთა არგუმენტი, მრევლის სიმცირესაც ეფუძნებოდა, რომლებიც ეკლესიისათვის განკუთნილ ცარიელ ადგილზე სალოცავად მიდიოდნენ.

ამ საკითხის სიმწვავესა და წინააღმდეგობაზე მიუთითებს, რუსთაველი კათოლიკეების გადაწყვეტილება 2015 წლის 7 დეკემბერს „გულმონყალების კარი“ დაედგათ ღია ცის ქვეშ, იქ, სადაც, ისინი ტაძრის აშენებას გეგმავენ (სააგენტო, 2015). უჩვეულო სანახაობა „კარი“ ღია ცის ქვეშ თავისებურად ეხმიანებოდა ჩიხურ ვითარებას. ლათინ კათოლიკეთათვის ტაძრის მშენებლობა რუსთავეში მხოლოდ 2018 წელს გახდა შესაძლებელი, თუმცა სხვა ადგილზე. ხუთწლიანი ბრძოლა ტაძრის მშენებლობისათვის ნებართვის მოსაპოვებლად რელიგიის სახელმწიფოს სააგენტოს მიერ ბიუროკრატიულ დაბრკოლებად მოინათლა და საკითხი მშენებლობისათვის ადგილის შეცვლით დასრულდა. „თბილისში რომის პაპის ვიზიტით შექმნილი დადებითი გარემოს შემდეგ, როცა თბილისის ეპისკოპოსი და კავკასიის სამოციქულო ადმინისტრატორი, ჯუზეპე პაზოტო, რელიგიის სააგენტოს თავმჯდომარესა და ადმინისტრაციის იურისტებთან ერთად, რუსთავის მერს შეხვდნენ, კათოლიკური ეკლესიის სხვა ადგილზე აშენება გადაწყდა“ (იმედი ნიუსი, 2018). აღნიშნულ ალტერნატიულ ადგილზე ტაძრის ასაშენებლად, პირველი ქვა თავად რომის პაპმა აკურთხა. ეს ქვა უკვე მშენებარე ტაძარში 2018 წლის 7 თებერვალს ჩაიდგა (არალი, 2018). ნაცვლად 500 კვ.მ მეტრისა მშენებლობისათვის 1200 კვ.მ გამოიყო, თუმცა ქალაქის განაპირა მხარეს, საიდანაც ძირითადად კერძო დასახლებები გვხვდება. ამგვარად ხუთი წლის დავა რუსთავეში დამკვიდრებისათვის კათოლიკე მრევლისათვის დადებითად გადაწყდა, თუმცა რომის პაპის ჩარევა საკითხის მოგვარებაში, გამოხმაურებები იტალიურ მედიასა თუ რელიგიური უფლებების დარღვევის ანგარიშები, პრობლემის სიღრმეზე მიუთითებს. რელიგიური პლურალიზმის და ქალაქის ინტერნაციონალური პროფილი უფრო მეტად შესაძლო საფუძველებზე მიუთითებს, ვიდრე უპირატესობებზე, რომელიც შეიძლება მას გააჩნდეს.

დასკვნა

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ქალაქი რუსთავი რელიგიური თვალსაზრისით საინტერესო და საგულისხმო ველს წარმოადგენს პოსტსოციალისტური/პოსტსეკულარული რეალო-

ბის თუ რელიგიური პლურალიზმის გაასანალიზებლად. უეკლესიო/ურელიგიო ქალაქში მოხდა რელიგიურ გამოვლინებებზე მოთხოვნის გაძლიერება. ეკლესიების მშენებლობები გაფორმდა არა როგორც ცარიელ ადგილზე მშენებლობის დაწყება, არამედ, როგორ არსებულის აღორძინება. ამისათვის საფუძვლების ძიება ქალაქის არქეოლოგიური ფენებმა გახადა შესაძლებელი. საბჭოთა ნაციონალური ნარატივის მიხედვით კომუნისტებმა ისტორიული ქალაქი ააღორძინეს. ინდუსტრიული ქალაქი შუასაუკუნეების ნაქალაქარზე აშენდა საბჭოთა ძმური კავშირის მხარდაჭერით. კომუნისტების მიერ შემოთავაზებული ქალაქის ნაციონალური ნარატივის აღორძინებად გვევლინება ქალაქის მართმადიდებლური ეკლესიების მასიური მშენებლობა, რომელთა სიმბოლური მნიშვნელობა სცილდება რელიგიურ დატვირთვასა და ძალაუფლებისათვის ბრძოლის დისკურსს ქმნის. თუ მართმადიდებლური ეკლესიების მშენებლობა ქალაქის ნაციონალურ ნარატივს ეხმიანება, ქალაქის ინტერნაციონალური (ორმოცი ძმის ქალაქი) ბუნების გამოვლინება, რელიგიური პლურალიზმი ძნელად და მტკივნეულად აღიქმევა რუსთავში. ამის მაგალითად გამოდგება სამართლებრივი დავა ლათინ-კათოლიკეთა მხრიდან ტაძრის მშენებლობის უფლების მისაღებად, რომელსაც განსაკუთრებული რეზონანსი ჰქონდა და რომის პაპის მხრიდან ჩარევაც კი მოჰყვა. აღნიშნული ფაქტი შესაძლოა უკავშიდებოდეს ასევე რუსთაველების მხრიდან ისტორიის აღქმის თავისებურებას. მთლიანობაში რუსთავის ურბანული სივრცე წარმოდგენილი რელიგიური ნაგებობებითა და მასთან დაკავშირებული ნარატივებით ასახავს ბრძოლას ძალაუფლებისა და ახალი წესრიგისათვის საბჭოთა მნიშვნელობებისაგან დაცლილ პოსტინდუსტრიულ ქალაქში.

დამონმებული ლიტერატურა:

ლოლაძე 2018 - ლოლაძე რ., *The Catholic Church was inaugurated in Rustavi*. Tbilisi: Public Broadcaster. 2018

ლომათათიაძე 1975 - ლომთაძე გ. ეპიზოდები საქართველოს

ისტორიიდან, („ვახტანგ გორგასალი უჯარმაში“ და „რუსთავის შავი ორშაბათი“), ჟურნალი. მნათობი, №1, 1975.

მოსიაშვილი, სანაია 2018 - მოსიაშვილი გ., სანანია გ., ნოემერი 13). 29 წელი დაარსებიდან - პირველი ეკლესია რუსთავში. რუსთავი, ქვემო ქართლი, საქართველო: tv 4.

მუმლაძე კ., (1991), „ჩვენთან არს ღმერთი“, თბილისი, მერანი

სტრატეგიული განვითარების დოკუმენტი,. (2015, ივნისი 29). <https://religion.gov.ge/en/publikaciebi/saqartvelos-saxelmwifos-religiuri-politikis-ganvitarebis-strategia-proehti>. Retrieved from <https://religion.gov.ge/en>:

ტაბულა 2015 - ტაბულა, კათოლიკე ეკლესია საქართველოში რუსთავის მერიას დისკრიმინაციის გამო უჩივის. [electronic magazine] ტაბულა, 19 ნოემბერი, 2015.

ქამუშაძე 2019 - ქამუშაძე თ., ინტერვიუ 29 წლის მამაკაცთან რუსთავიდან, 2 ოქტომბერი, 2019, ჩანაწერი.

ქამუშაძე 2020 - ქამუშაძე თ., ინტერვიუ 50 წლის მამაკაცთან თბილისიდან, 22 იანვარი, 2020, ჩანაწერი.

ქამუშაძე 2020 - ქამუშაძე თ., ინტერვიუ 58 წლის მამაკაცთან თბილისიდან, 22 ივნისი, 2020, ჩანაწერი.

ქამუშაძე 2020 - ქამუშაძე თ., ინტერვიუ 22 წლის გოგონა რუსთავიდან, 2 ივნისი ჩანაწერი.

ქამუშაძე 2014 - ქამუშაძე თ., რუსთავის სოციალისტური რეპრეზენტაცია და ნაციონალური ნარატივები, კრებულში, „ისტორიული რეპრეზენტაცია: თეორიული მიმართულებანი და კონკრეტული კვლევები“ მასალები, გვ. 247-260, თბილისი, თსუ გამომცემლობა, 2014

ქამუშაძე 2017 - ქამუშაძე თ., ორმოცი ძმის ქალაქი იდენტობის ძიებაში, ანთროპოლოგიური კვლევა, გვ. 171-194, თბილისი

ღაღანიძე 2008 - ღაღანიძე მ. კათოლიკური ეკლესია რელიგიები საქართველოში გვ 175-190, საქართველოს სახალხო დამცველის

ბიბლიოთეკა, 2008

ღვედაშვილი 2015 - ღვედაშვილი გ. „კათოლიკური ეკლესია რუსთავის მერიის წინააღმდეგ“, გაზეთი „რეზონანსი, 21 ნომბერი 2015, გ. 3.

ხუციშვილი 2004 - ხუციშვილი ქ., რელიგიური სიტუაციის ცვლილება და უსაფრთხოების პრობლემა თანამედროვე საქართველოში, გამომცემლობა მემატიანე, თბილისი, 2004

Berger 2014 - Berger L. Peter, The Many Altars of Modernity: Toward a Paradigm for Religion in a Pluralist Age, publisher: De Gruyter, 2014

Casanova 2013 - Casanova Jose, Religious Associations, Religious Innovations and Denominational Identities in Contemporary Global Cities, Topographis of Faith: Religion in Urban Space, BRILL, Leiden – Boston, 2013

file:///C:/Users/user/Downloads/%E1%83%

Knott 2016 - Kim Knott, Volkhard & Brigit Meyer, Iconic Religion in Urban Space, Material Religion, 2016, 12:2, 123-136, DOI:10.1080/17432200.2016.1172759

Verkaaik 2013 - Verkaaik, Oskar, ed., Religious Architecture: Anthropological Perspectives. Amsterdam: Amsterdam University Press 2013

Tea Kamushadze

TOWARDS THE INTERPRETATION OF RELIGIOUS PLURALISM IN POST-SOCIALIST RUSTAVI

The paper argues the features of religious pluralism in Post-socialist city Rustavi, which is situated close to capital Tbilisi and was established around the steel plant. The urban planning of the city was an example of perfect workers' city, without the space for religion. At the same time the soviet government put Rustavi into the center of Georgian Soviet nationalistic narratives. The composition of the

citizens was interenational. The national and international image of Rustavi contained the latent tension between the religiosity and soviet atheism. Before the colapse of the Soviet union already in 1991 the spaces for Orthodox churches and crosses were found in the urban environment. This was conceptualised as the revitalisation of lost historical reality. The other confessions occured in an assimetric conditions. Their visibility was facing some difficulties and in some cases led to court disputes. The religious topography of Rustavi reflects the tension for gaining power and establishing new order in the de-industrialized post-communist city.